

Rzeki karpackie - czysta Natura 2000

Rzeka San PLH180007

Doliny karpackich rzek stanowią ważne miejsce występowania ptaków związanych zarówno z samym korytem, jak i otoczeniem cieków. Koryta rzek górskich wraz z terenami nadbrzeżnymi podlegają następującym po sobie niżówkom, wezbraniom lub też powodziom. Ta znaczna zmienność przepływów, przy dużych spadkach terenu, sprzyja procesom erozyjnym, transportowym i depozycyjnym. Intensywne przemieszczanie materiału skalnego wraz z nurtem cieków warunkuje rozwój roślinności nadrzecznej. Nad rzekami górskimi spotykamy więc różne stadia sukcesji od roślinności pionierskiej wkraczającej na żwirowiska po bardziej ustabilizowane zarośla i lasy łęgowe. Naturalne elementy rzek – wyspy i łachy – są czynnikiem sprzyjającym występowaniu wielu gatunków ptaków charakterystycznych dla biotopów rzecznych. Dla ptaków związanych z korytami cieków karpackich szczególnie znaczenie ma naturalność, szerokość i zróżnicowanie koryta oraz jakość otuliny biologicznej cieków, w tym występowanie nadrzecznych lasów. Do najistotniejszych zagrożeń dla ptaków karpackich dolin rzecznych należy hydrotechniczna regulacja cieków i prace utrzy-

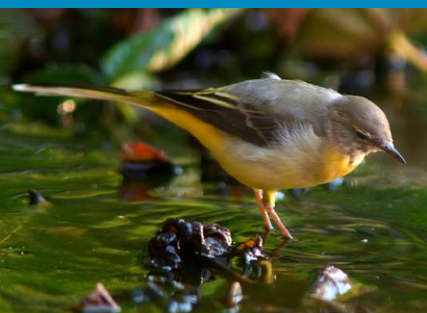

fot. T. Wilk

maniowe, degradacja nadrzecznych zbiorowisk roślinnych, budowa konstrukcji piętrzących, zapór i zbiorników na rzekach, eksploatacja żwiru z koryt rzek i ich otoczenia, zanieczyszczenia wód płynących i płoszenie gniazdujących ptaków.

W tym numerze biuletynu edukacyjnego przybliżymy Państwu kilka gatunków ptaków, które można spotkać w trakcie spacerów nad Sanem.

Pliszka góraska

fot. Luc Viatour, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=4598904>

Niewielki, smukły ptak o żółtym brzuchu, szarym grzbiecie i z długim ogonem. Samiec z czarnym podgardłem („śliniakiem”). Występuje nad dzikimi, wartkimi, naturalnymi wodami płynącymi – zajmuje brzegi czystych potoków i rzek o rwącym nurcie i kamienistych, zarośniętych brzegach oraz piaszczystym lub żwirowym dnie, niekiedy także w górach. Bardzo ruchliwa, charakterystycznie kiwa ogonem niemal cały czas, przeskakując z kamienia na kamień. Pożywienie stanowią głównie owady wodne i lądowe, ich larwy i inne drobne bezkręgowce. Poluje chodząc bardzo szybko a nawet podlatując, często brodzi we wodzie. Pliszki górskie tworzą monogamiczne pary mogące wyprowadzić dwa lęgi w okresie od kwietnia do lipca. Gniazdo jest przeważnie ostoięte od góry. Ptaki umiejscawiają je w pobliżu płynącej wody w różnych miejscach począwszy od naturalnych kryjówek między korzeniami, stertami skał, w skalnych szczelinach, po nisze w konstrukcjach mostów.

Niewielki, smukły ptak o żółtym brzuchu, szarym grzbiecie i z długim ogonem. Samiec z czarnym podgardłem („śliniakiem”). Występuje nad dzikimi, wartkimi, naturalnymi wodami płynącymi – zajmuje brzegi czystych potoków i rzek o rwącym nurcie i kamienistych, zarośniętych brzegach oraz piaszczystym lub żwirowym dnie, niekiedy także w górach. Bardzo ruchliwa, charakterystycznie kiwa ogonem niemal cały czas, przeskakując z kamienia na kamień. Pożywienie stanowią głównie owady

Pluszcz

fot. Ron Knight from Seaford, East Sussex, United Kingdom - White-throated Dipper (*Cinclus cinclus*), CC BY 2.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=32939880>

Mały ptak wróblowy o krępej sylwetce i krótkim zadartym ogonie. Ubarwienie brązowe, brunatno-czarne z białą piersią i gardłem. Zasadla szybko płynące cieki, w szczególności górskie potoki, z urwistymi, zalesionymi brzegami, zimną, czystą wodą oraz najlepiej kamienistym podłożem. Posiada nietypowe jak na ptaka śpiewającego przystosowania do życia nad ciekami. Większość czasu spędza w korytach potoków stojąc, chodząc lub skacząc po kamie-

niach. Potrafi nurkować w szybko płynącej wodzie. Po dnie potoków porusza się wbrew prądowi rzeki – chwytając się pazurkami kamieni i pomaga sobie przy tym skrzydłami, niczym wiosłami. Zbiera w ten sposób wodne bezkręgowce i ich larwy. Większość par w ciągu roku wyprowadza 2 lęgi – zwykle pierwszy ma miejsce w kwietniu, a drugi w czerwcu. Gniazdo w kształcie kuli z bocznym otworem zbudowane z mchu, trawy i liści, umieszczone jest najczęściej w szczelinie skalnej, pod mostami i nawisami skalnymi.

Niezwykle barwny, drobny ptak rybożerny. Wierzch ciała niebieskozielony z turkusowym grzbieciem i ogonem. Spód ciała i policzki rdzawobrzowe, a gardło białe. Ma długi i mocny dziób oraz bardzo krótkie nogi i ogon. Ptak ten występuje na zadrzewionych odcinkach różnych cieków wodnych, oraz rzadziej stawów rybnych, jezior i zbiorników zaporowych. Pokarm zimorodka to przede wszystkim drobne ryby, a także raki, żaby i owady wodne. Poluje z punktu obserwacyjnego – najczęściej gałęzi zawieszonych nad wodą. Po wypatrzeniu zdobyczy szybkim lotem nurkuje za ofiarą, po czym wraca na poprzednie miejsce, gdzie ją ogłusza i potyka. Gniazda zakłada w norach o długości ok. 1 m, zakończonych komorą lęgową, wygrzebywanych w urwistych, piaszczystych skarpach. Pary tworzą się około lutego i marca i mogą wyprowadzić do dwóch lęgów w roku w zależności od zasobności pożywienia. Samce wykazują silne zachowania terytorialne.

Zimorodek

fot. Artemy Voikhansky - Own work, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=36390124>

Sleweczka rzeczna

fot. Andreas Trepte - Own work, CC BY-SA 2.5, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=36960535>

na dnie, żwirowych zboczach, kamienistych wyspach na rzekach. Jej pożywienie stanowią owady, pająki, skorupiaki, chrząszcze, ochotki, robaki i inne drobne bezkręgowce. W czasie żerowania energicznie drecze po piasku i mule wyptasząc swoje ofiary, które następnie zbierają z ziemi. Przyłot na lęgowiska w kwietniu i maju. W ciągu roku wyprowadza jeden lęg. Gniazdo stanowi płytki, prawie niewystający dołek w ziemi. Jest ono trudne do odnalezienia, gdyż jaja usiane ciemnymi plamkami są słabo widoczne wśród żwiru i kamieni.

Brzegówka

fot. Aiwok - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=12780389>

Najmniejsza z krajowych jaskółek, ubarwiona brązowo-biało, o zwartym ciele i krótkim, słabo rozwidlonym ogonie. Spotykana głównie nad wodą. Jej siedlisko stanowią skarpy nadrzeczne i urwiste brzegi nad zbiornikami wodnymi o różnej wysokości, żwirownie, piaskownie, wyrobiska i wykopy, przyzmy i hałdy ziemi. Wracają na lęgowiska w kwietniu i maju, a okres lęgowy trwa do lipca. Gatunek ten gnieździ się kolonijnie, w norkach w pionowych skarpach. Kolonie lęgowe mogą liczyć od kilku do kilkuset par i bywają używane przez wiele lat. Ich pożywienie stanowią drobne owady, zwykle związane ze środowiskiem wodnym, chwywane w locie. Żerują głównie w pobliżu kolonii.

Bocian czarny

fot. Silar - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=4461613>

Duży ptak o czarnym poty-skującym upierzeniu, z białym brzuchem. Dziób, skóra wokół oczu i nogi czerwone. Nieco mniejszy i bardziej płochliwy od bociana białego. Gnieździ się w lasach w pobliżu jezior, stawów hodowlanych i rzek. Odżywia się głównie rybami, płazami, bezkręgowcami wodnymi, a także małymi ssakami, gadami i dużymi owadami. Gniazdo stanowi platforma zbudowana z gałęzi w koronie lub rozwidleniu drzewa.

Niewielki ptak siewkowy, o wydłużonej sylwetce i dość krótkich nogach. Wierzch brązowoszary, spód biały. W locie na skrzydłach widoczny biały pasek. Jego siedlisko stanowią nieuregulowane brzegi rzek i zbiorników wodnych, oraz wyspy i odsypiska ze skąpą pokrywą roślinną (muliste, piaszczyste lub kamieniste). Brodziec piskliwy biegając i siedząc charakterystycznie kiwa ogonem do góry i na dół, natomiast lecąc nisko nad wodą podryguje skrzydłami. Jego pokarm stanowią drobne bezkręgowce lądowe i wodne (owady i ich larwy, pajęczaki, dżdżownice, ślimaki, skorupiaki) zbierane z powierzchni podłoża. Na lęgowiska wracają parami w kwietniu i maju. Ptaki te bronią swoich ustalonych rewirów. Gniazda w postaci płytkiego dołka w ziemi wystanego trawami, zlokalizowane są zwykle w pobliżu wody, pod ostoną roślinności trawiastej lub krzewów.

Brodziec piskliwy

fot. By Ken Billington - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=12308350>

Duża kaczka o cienkim dziobie. Samiec biały, z zielonkawo-czarną głową. Samica szara z brązową głową. Jest to gatunek rybożerny, a jego długi, wąski, czerwony dziób z piłkowanymi brzegami służy do chwytania ryb podczas nurkowania. W Karpatach jego siedlisko stanowią zalesione doliny rzeczne. Gniazdo buduje najczęściej w obszernej dziupli w drzewie. W ciągu roku wyprowadza jeden lęg, składając jaja w marcu-maju. Pisklęta po dwóch dniach od wykucia wyskakują z gniazda o własnych siłach, z wyciągniętymi nogami oraz rozpostartymi skrzydłami. Następnie podążają nad wodę. Same pobierają pokarm, ale niejednokrotnie dla odpoczynku pływają na grzbiecie samicy.

Nurogęś

fot. Bengt Nyman - Flickr: IMG_2093, CC BY 2.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=31827879>

Ptak średniej wielkości, o smukłej sylwetce i długim rozwidlonym ogonie. Ubarwienie popielate z wierzchu, białe od spodu. Na głowie czarna czapeczka i czerwony dziób zwykle z czarną końcówką. Doskonale lata i poluje rzucając się do wody z powietrza. Odżywia się drobnymi rybami i bezkręgowcami wodnymi. Gniazduje kolonijnie w różnych środowiskach, zarówno na wybrzeżu, jak i nad wodami śródlądowymi, najchętniej w miejscach trudno dostępnych z ładu.

Rybitwa rzeczna

fot. Stefan Berndtsson - Fisktärna | Common Tern, CC BY 2.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=44321493>

Rzeki Karpackie - czysta Natura 2000

www.rzekikarpackie.fwie.pl

Co tygodni do 31.12.2018
nagrada w konkursie na:

www.facebook.com/RzekiKarpackie

Projekt objęty wsparciem merytorycznym:
RDOŚ w Krakowie, RDOŚ w Rzeszowie

